

Mörköintervjuer 2005-2006

Intervjuperson(er): *Anders och Lisa Lundgren*

Namn:

Gård, torp etc (kanske flera): *Ångstugan, Solbacken*

Födelsedata/ålder: *Anders 1923, Lisa 1929*

Nuvarande adress, telefon: *Storgatan 2
153 30 Järna*

Intervjun:

Intervjuare: *Louise Thon*

Antal band, anteckningar etc, märkning: *Inga band*

Bilder? *2*

Ev gjorda sammanfattningar eller utskrifter

*Lisas bror Anders nedtecknade minnen från
Solbacken. Mina egna nedteckningar av
intervju med Anders och Lisa*

Kvar att göra:

Nummer i denna pärm: *2*

Interljud med **Anders och Lisa Lundgren** den 26 september 2005.

Anders morfar var Per August Gustavsson f 1864 Rosholmen. Han arbetade som rättare på Hörningsholm innan han blev arrend. på Eriksö 1901. Han gifte sig med Ida Zettermark f 1867. (Min farmors kusin) hon kom från Gökbacken, Grödinge. Första barnet hette Gerda f 1889 Rossholmen som är Anders mamma. Hon gifte sig med Oskar Lundgren, Tystberga, 1912. De fick en fosterson 1918 från Södertälje som hette Karl-Gustav Gullgren han var då två år gammal. Gerda och Oskar fick bo i lilla stugan på Eriksö. 1921 föddes Olle. **Anders** är född 1923 på Eriksö. När han var 2 år flyttade de till **Anklora** och där föddes hans syster Karin 1925. De bodde där till 1948. **Ängstugan** blev nästa bostad där föräldrarna bodde till 1971. Anders bror Olle bodde sedan själv där och hade det som sommarbostad efter han hade flyttat till Järna.

Den nuvarande Ängstugan byggdes 1935. Den gamla stugan var från 1700-talet och den bestod av stort kök, där spis och bakugn upptog ¼ av ytan, en liten kammare på 12kvm och en liten kall farstu. Där bodde arrend Johan Larsson med fru Fina och elva barn.

Anders gick i Lötensskolan. Hans första lärare var Anna Karlsson hon blev lärare i Eneboda skola efter Lötén. De gick i skolan varannan dag i sex år. Det var 4 klasser en dag och nästa dag var det 2 klasser.

Den andra läraren hette Evi Kilberg. Hennes man var färgkarl vid Skansundet. Hon åkte motorcykel eller i en DKW till Lötén. Det fanns en lägenhet i skolan som hon ibland sov kvar i. Evi Kilberg var en så dålig lärare så Pabang som var ordförande i skolnämnden lade ner skolan 2 år tidigare än vad som var sagt för att bli av med henne. Hans klasskamrater var bl a Göte Philblad Norräng, Pålle i Lövhagen Ragnar i Gullberga, Karin i Lavreten m fl.

I skolan fick de hjälpa till med att bära in ved och hålla spisen igång. De fick också bära in vatten.

SLU var en förening som ordnade fester på sommaren med båt ut till öarna söder om Mörkö bl a Hartsö. Erik Pettersson i Kumla ägde båten. Han hade alltid en hink med jordgubbar med sig. De hade grammofon med sig. Bertil Sandell? hade dragspel med sig. I norra skolan fanns en samlingslokal som SLU hyrde och där var det dans. De fick inte vara ute och festa före konfirmation.

Bråtenstugan stog tom och där ordnades dans. Ragnar från Gullberga var danslärare. De fick hänga upp skycken för fönstren så ingen såg dem när de var där. Ungdomarna på västra sidan av Mörkö från Lötén och söderöver höll ihop. Östra sidan var aldrig med.

SLU ordnade också tävlingar i plöjning, lieslagning, traktorkörning och olika hushållsgöremål t ex strykning av tvätt. Plöj-, lieslags- och traktorkörningstävlingarna var på Mossgården bakom Kumla. Diplom och prisutdelning i Norra skolan. Kortet! Namn!

Det spelades en hel del fotboll på ön. Det fanns Södra och Norra fotbollslaget. Norra tränade på en fotbollsplan som låg i Sanda Hage. Södra hade bla en som hette Finavallen som låg söder om Ängstugan. Där är det bara skog idag. Matcherna mellan lagen spelades på gårdet mellan Tegnby och Skälby.

Anders fick vara hemma och jobba på gården med jordbruket. På vintrarna jobbade han extra att dra not. Han fick 8:/dag + lite strömning och då var det jobb från morgon till kväll. Det fanns olika notlag under kriget. Under kriget fanns det gott om strömning så de kunde t o m gödsla med den. Det var en bil som kom och hämtade strömningen.

Anders gjorde sin värnplikt på Gottland, I 18; ing. trupperna 1944-1945. Där skulle de åka skidor trots att det inte fanns snö utan bara rimfrost. Det fanns ca 30000 militärer på Gottland just då.

Det fanns inte så många bilar på Mörkö men hans fosterbror köpte en 1939 och Gustav Anderson från Bobacken hade också bil.

1936 fick alla på södra Mörkö telefon. Växeln fanns på Bobacken.

Anders föräldrar hade 8-10 mjölkkor. De fick köra mjölken till Bobacken där det fanns en stor mjölkpall. Abrahamsson från Håga hade lastbil och det var han som hämtade mjölken vid Bobacken. Där fanns också en stor låda där de hämtade posten. De odlade mycket kålrötter, potatis för eget bruk.

1948 flyttade en Törnström? till Anklora. Han kom från Fifong där han hade ett litet jordbruk.. 1948 var en så kall vinter så de ledde korna över isen från Fifong till Anklora . Törnström hade en båt med motor.

Sandell var arrendator på Anklora före Anders föräldrar. Han var den förste som hade motorbåt på södra Mörkö. Sandell och hans motorbåt anlätades mycket av ortsbefolkningen för lustresor om sommrarna. Han körde också till Trosa med folk som skulle till doktorn eller handla. Sandell hade tillsyn av fyrarna utanför Mörkö. 1925 flyttade Sandell till Svalhagen.

Ejden kom ut till Tokviksbryggan på fredagskvällen. Den avgick klockan 2.30 på lördagmorgon och var i Södertälje kl 7.00. Hemfärden startade kl 14.00 från Södertälje och var framme vid Tokviksbryggan ca 18-19.00 på kvällen. Man kunde gå ombord redan på fredagskvällen och sova på skinnsofforna i salongen.

Anders mamma var född vid Rosholmen. Hans mammas släkt hade varit torpare och fiskare vid Rossholmen sedan 1700-talet. Anders morfars bror fick två flickor, Ebba och Edit. Edit gifte sig med Gösta Johansson som blev den sista arrendatorn på Rossholmen. Anders morfar hade också en syster som utvandrade till Amerika 1890. Hon kom till Sverige på besök 1947 och bjöd alla släktingar på middag till Anklora.

Anders pappa hjälpte folk med att snickra. Han hjälpte Blondell på Kättsö med att bygga ut stugan. Blondell hade tagit hem en kista med krokig spik från sin sista Amerikaresa . Den spiken rätade han så Anders pappa fick använda den vid utbyggnaden. Anders bror Olle har berättat att Blondell hade tagit med sig fem gamla kulgevär från Amerika. De hade troligen varit med i "Wilda Western". På Kättsö fanns många fina fruktträd. Sonen Albin anlade en mindre handelsträdgård där. Varje höst hämtades frukt där.

Både Anders och hans bror Olle berättar om en arrend. på Kallasvik som hette Per Gustavsson. Han var en mycket färgstark person. En liten gubbe som pratade och ljög utan hejd. Det kom folk från Södertälje för att lyssna på Per. Han hde en sned näsa som han fick när han ramlade i ett dike när han var full. Det finn många historier om Per och en har Anders bror Olle skrivit ner.

Det hände omkring 1910 när Per var torpare på Kallasvik. En dag for han iväg med ett kvarnlass till kvarnen i Vagnhärad. Han hade en ox som dragare. Han tog färjan över Pålundet. När Per kommer ut på stora vägen vid Tullgarn mötte han en bil med kronprinsen och hans adjutant i. Nu var det så att varken Per eller oxen någosing sett en bil, de blev båda förskräckta, oxen mest han hoppade ner i diket och det lilla kvarnlasset stjälpes av. Bilen stannade. Kronprinsen adjutanten och chauffören hjälpte nu Per att få upp oxen och vagn på vägen samt lasta på säckarna igen.

Per som nu har repat mod igen, ville som vanligt ha sista ordet. Han pekade mot bilen, samtidigt som han vänder sig till kronprinsen och säger: "Kan ni fara me tocken där mackapär". Kronprinsen svarade: "Javisst det går utmärkt". Då säger Per med eftertryck: "Får jag då be Herra att de far så långt in i hellvite i kan komma".

Därefter satte sig Per på kvarnlasset och åkte till Vagnhärad.

Anders och Lisa gifte sig 1950.

Lisa är född 1929 på Solbacken. Hon hade nio helsyskon och fem halvsyskon. Hon gick i Hörningsholms skola. Den gula byggnaden i svängen ner mot Skanssundet. Det var en B-skola med en småskola och storskola, 3-6. Småskolan låg bakom storskolan. Det fanns också en lärarbostad i byggnaden för läraren i storskolan.

Hon hade 3 km till skolan. Ibland kom Erik Gustavsson i Bergåsa med sin lastbil och erbjöd skjuts.

De hade skurlov för att skolan skulle städas. De hade också potatislov som inföll på hösten. Det var barnen på landet som hade potatislov för att hjälpa till med potatisskörden. Poatis var en viktig basföda.

De hade också julfest där föräldrar och syskon fick vara med. De framförde olika sånger och sketcher. Det serverade kaffe och choklad. De dansade runt granen.

Examensdagen var skolårets höjdpunkt. En gång var greve Carl Bonde närvarande iklädd livhusarernas paraduniform. Examensdagen avslutades alltid i Mörkö kyrka. Barnen från Hörningsholmsskola fick åka till kyrkan i två hästdragna vagnar från vagnstallet vid slottet. När de kom till kyrkan och mötte barnen från Eneboda och Oaxen kände dom sig oerhört överlägsna där de satt i vagnarna.

Lisa gick i en fortsättningsskola (hushållsskola) vid Löten sommaren 1944. Det var en varm sommar och de fick laga all mat på järnspisen. Examensmiddagen var ugnstekt gös och gräddtårta. Lisa har boken kvar med alla recept från hushållsskolan.

Lisa hjälpte Wiboms på Björkarö med att passa barn. Hennes syster Gun var också piga på Björkarö. Lisa arbetade också som piga hos kantor Hansson.

1948-1949 arbetade Lisa på Tullgarns värdshus. Det var en fru? Ebbesson som hade värdshuset. De bakade och lagade all mat på värdshuset. Hela kavaljersflygen var uthyrd. De hade många privata middagar på värdshuset. Lisa fick så mycket dricks så hon kunde köpa en symaskin.

Det fanns en äppelträdgård på Solbacken. Där fanns tre rader med äppeltäd. Astrakan Säfstaholm, Ropsenhäger Melon m fl sedan fanns det också en päronträdgård med gråpäron och "syltpäron". Mellan träden fanns bärbuskar.

Det var många som skulle bo i huset men det var aldrig trångt. Det var minst fyra syskon + mamma och pappa. Det var aldrig fattiga. Mat fanns alltid på bordet. De hade hela och rena kläder och skor. Lisas pappa lagade alltid deras skor.

Telefon skaffade de sig efter det att Lisas syster Ulla gick bort i brusten blindtarm. Växeln låg i Nora. De hade hade också en radio som drevs med två batterier-ett torrbatteri och ett våtbatterie. De fick åka till Eneboda eller Järna för att ladda batterierna.

De hade inge elektricitet eller vatten indraget. Belysningen skedde med hjälp av fotogenlampor. Under krigsåren när det var ont om fotogen hade de karbidlampor.

Vatten fick bäras in i hinkar från gårdspumpen.

De hade en stor jordkällare där fanns en bassäng för att kyla mjölken närmast innanför dörren. Där fanns också en stor fläsktina. Längst in fanns rotfrukter och potatis. På våren fick de sitta i jordkällaren och ta bort de långa vita ålarna(groddarna). De hade också en förvaringsbod där de förvarade vete och rågmjöl. Där fanns också ett isskåp. På våren röktes skinkor och fläsk som hängdes i taket i boden och det luktade väldigt gott.

De hade 8-10 kor en vuxen kviga och en kalv. De hade också hushållsgrisar och höns och hästar.

Ibland hände det att vi högg asplöv som buntades i knippen och torkades och som sedan gavs till djuren under vintern. Ett annat foder som de gav till grisarna var ekollon. De fick inte ge slaktgrisen ekollon innan den skulle slaktas för då smakade köttet konstigt. Garvsyra.

Att bära in vatten till djuren tog mycket tid. Varje morgon och eftermiddag skulle 20 stycken 12 litershinkar med vatten bäras in. När korna var ute på betet i hemmahagarna kunde de gå

till dammen. Men när de var i Långens-hagen bortom Stenbacken fick de köra vatten i gamla femtioliters mjölkflaskor. Ett torrt år tog vattnet slut i ladugårdsdammen, då fick de gå till Berga Mellangårds damm och hämta vatten. På vintern låg en trälucka över vaken men när det var köldgrader lades en halmfylld säck på luckan.

Lisa berättade att de hade namn på betesmarkerna och åkrarna t ex Gubbtäppan, Kaptensbiten Storstycket.

Mjölka korna var ett kvinnogöra. Man mjölkade för hand. När kossan var färdigmjölkad tömdes hinken i mjölksilen som satt på en femtioliters mjölkflaska. Silen var en stor tratt i vars botten fanns silbrickor med filter. När mjölkningen var klar körde man ner flaskan till kylning i bassängen i jordkällaren. På morgonen kördes flaskorna ut till mjölkpallen vid vägen och vid sjutiden så kom Eriks Gustavsson(öns åkare) och hämtade dom. På eftermiddagen kom mjölk bilen tillbaka med tomflaskor som då kunde innehålla återtag av skummjolk och ibland ost och smör som de hade beställt med en rekvisitionslapp på mjölkflaskan.

Lisas mamma fick en gång diplom från mjölkcentralen för hög kvalitet på lämnad mjölk. Till jul slaktades hushållsgrisen det hände också att en gris slaktades på våren. Det var Lisas pappa som slaktade men ibland kom Karl-Axel i Berga och hjälpte till. När de var för unga för att vara med och hjälpa till i slakten skickades de in till mamma för att hämta "rompdraget" en sak som inte fanns men som var tänkt att använda när man skulle kapa svansen med knorr på. Det skrattades gott när man hade gått på den grejen.

Hemmaslakt av kor gjordes aldrig däremot kunde man slakta någon kalv.

På sommaren fick barnen hjälpa till med att rensa åkrarna ifrån tistlar. Höskörden var en rolig period på året. Bla hässja hö och att åka höskrinda.

Isupptagning se pärm.

Lisas pappa tog över postkörningen när Hilmer i Stenbacken gick bort. Han körde posten från gårdarna Hörningsholm, Dåderö, Engsholm och andra gårdar på Norra Mörkö. På järnasidan var det Nibble Saäby, Säbylund, Pilkrog och Saltå Kvarn. Deras egen post fick de från posten på Idala. Postkörning skedde varje dag. Det var bara annandag jul-påsk- och pingst- som det inte gick någon post.

Lisas bror Anders född 1932 har nedtecknat mycke mer om livet på Solbacken. Ni kan läsa hans minnen i skriften som medföljer.